

VODİNA

270'i Aromun toplam 8900 kişilik nüfusunu bulduğunu belirtir. Bununla birlikte nüfusun gerçek sayısı 12.500 civarında tahmin edilmektedir. 5420 kişiden 3900'ü patrikliğe bağlı olduğu için Yunan diye adlandırılıyordu, 1590 kişi de Bulgar Piskoposluğu'na tâbiydi. Üç büyük, dokuz küçük kilise vardı. Müslümanların altı büyük camisi mevcuttu. Ayrıca bir Yunan, Bulgar ve Türk okulu vardı. Şehirdeki şarap üretimiyle çevresindeki meyve ve tütün üretimi pamuk ekiminin artışından dolayı gerilemişti. Vodina'da ipekliler, kilim ve seramik üretiliyor, boyahaneler ve su gücüyle çalışan çırçır fabrikaları yer alıyordu. 1906 tarihli *Selânik Vilâyeti Salnâmesi*'nde Vodina'nın on beş mahallesi, beş camisi, yedi mescidi, yedi tekkesi, üç kilisesi, beş müslüman ve beş hıristiyan mektebi, askerî kışlası ve cephanelikleri, bir de medresesi olduğu belirtilir. Şehirde su ile dönen on sekiz adet tahıl ve yedi adet susam yağı sıkma değirmeni mevcuttu. Selânik-Manastır demiryolu üzerinde bulunması sebebiyle giderek kalkınan şehrin nüfusu Osmanlı idaresinin son yıllarında 14.000'e ulaşmıştı.

18 Ekim 1912'de Vodina, Yunan ordu tarafından ele geçirildi. Slavlar'ın ve Türkler'in zoraki ayrılışından sonra nüfus ciddi biçimde geriledi. 1912 tarihli bir Yunan tahminine göre şehirde 4000'i Yunan, 1530'u Bulgar, kırk altısı Türk ve birkaçı Sırp'tan meydana gelen toplam 5600 kişi yaşıyordu. 1916-1918 yıllarında seyahat eden Schulze-Jena ise 9400 kişilik bir nüfustan söz eder. 1955'te şehirde inceleme yapan Semavi Eyice buradaki yeni caminin altmış beş yıl önce, yani 1890'larda yapıldığının söylenmesine rağmen yapının esasının eski olduğunun anlaşıldığını belirtir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra bu cami Edessa şehir müzesinin deposuna dönüştürülmüş, 1972'de restorasyonu gerçekleştirilmiştir. Fakat 2009'da yine harap haldeydi. İç kesiminde caminin kubbesi tamamen Abdülhamid devrine ait son dönem Osmanlı duvar nakışlarıyla yarı oryantal, yarı barok unsurların karışımıyla ve daha çok pembe renklerin hâkim olduğu yumuşak renklerle süslüdür. Bu cami günümüzde Vodina'da ayakta kalan tek Osmanlı eseridir. Bir diğer eser de XII. yüzyıla tarihlenen ve XIV. yüzyıl ile XVIII. yüzyıla ait önemli fresk süslemeleriyle dikkat çeken Vorousi mahallesindeki Panagia Kilisesi'dir. Geç dönem Osmanlı şairlerinden Hasan Remzi Efendi ile (ö. 1871) Ahmed Şâdi de (ö. 1917) Vodina'da doğmuştur.

Bir ziraî ticaret, dokumacılık ve halıcılık merkezi olan Vodina'nın nüfusu 2010 yılı tahminlerine göre 18.380 idi.

BİBLİYOGRAFYA :

Åşıkpaşazâde, *Tarih* (Atsız), s. 135; Neşri, *Cihannümâ* (Unat), I, 310-311; Hoca Sâdeddin, *Tâcû'l-tevârih*, İstanbul 1279, I, 103; Hadschi Chalfa [Kâtib Çelebi], *Rumeli und Bosna, Geographisch beschrieben von Mustafa ben Abdalla Hadschi Chalfa* (trc. J. von Hammer), Wien 1812, s. 87; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, VIII, 176-180; J. Hütz, *Beschreibung der europäischen Türkei*, München 1828, s. 258; *Selânik Vilâyeti Salnâmesi* (1334), s. 293-298; G. Weigand, *Die Aromunen*, Leipzig 1895, s. 23-24; V. Kancov, *Makedoniya Etnografiya i Statistika*, Sofia 1900, s. 448-451; A. Struck, *Makedonische Fahrten II, Die Makedonische Niederlande*, Sarajevo 1908, s. 59-63; L. Schulze-Jena, *Makedonien, Landschafts und Kulturbilder*, Jena 1927, s. 123-124; J. Ivanov, *Balgarski Starini iz Makedoniya*, Sofia 1931, s. 557; E. Kirsten – W. Kraiker, *Griechenlandkunde, Ein Führer zu klassischen Stätten*, Heidelberg 1962, s. 778; Yuzo Nagata, *Muhsinzâde Mehmed Paşa ve Âyanlık Müessesesi*, Tokyo 1976, s. 14; P. Schreiner, *Die Byzantinischen Kleinchroniken*, Wien 1979, III, 96; A. Stojanovski, *Gradovite na Makedonija od Krajoj na XIV do XVII vek*, Skopje 1981, s. 16-18, 76-79; Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mimârî Eserleri IV*, s. 92, 220, 275, 290-291, 303, 304; J. Ferluga, "Edessa", *Lexikon des Mittelalters* (ed. R. Auty v.dğr.), München-Zürich 1986, III, 1565-1567; S. Lauffer, *Griechenland, Lexikon der historischen Stätten*, München 1989, s. 205-207; V. Kravari, *Villes et villages de Macedoine occidentale*, Paris 1989, s. 33-56, 68-70; P. Hetherington, *Byzantine and Medieval Greece*, London 1991, s. 90; A. K., "Vodena", *The Oxford Dictionary of Byzantium* (ed. A. P. Kazhdan v.dğr.), Oxford 1991, III, 2185; H. W. Lowry, *Osmanlıların Ayak İzlerinde* (trc. Hakan ve Şebnem Girginer), İstanbul 2009, s. 188-189; C. F. Seybold, "Neşri's Notiz über die Eroberung von Vodena-Edessa und Çitroz-Kitros-Pydna durch Bâjezid I. Jildirim 1389", *ZDMG*, LXXIV (1920), s. 289-292; Semavi Eyice, "Yunanistan'da Türk Mimari Eserleri", *TM*, XII (1955), s. 210; Kemal Özergin, "Eski Bir Rûznâme'ye Göre İstanbul ve Rumeli Medreseleri", *TED*, sy. 4-5 (1974), s. 263-290; N. Kakaboyannis, "Problimata Edessaikis Archeologias", *Edessaika Chronika*, X (1976), s. 14-66; Ph. M. Petsas, "Edessa", *The Princeton Encyclopedia of Classical Sites*, Princeton 1976, s. 292-293; "Edessa", *EBR²*, IV, 367-368; *Brockhaus Enzyklopädie*, München 2006, VII, 467.

MACHIEL KIEL

VOKA, Receb (1847-1917)

Son dönem Osmanlı âlimi
ve Manastır vilâyeti müftüsü.

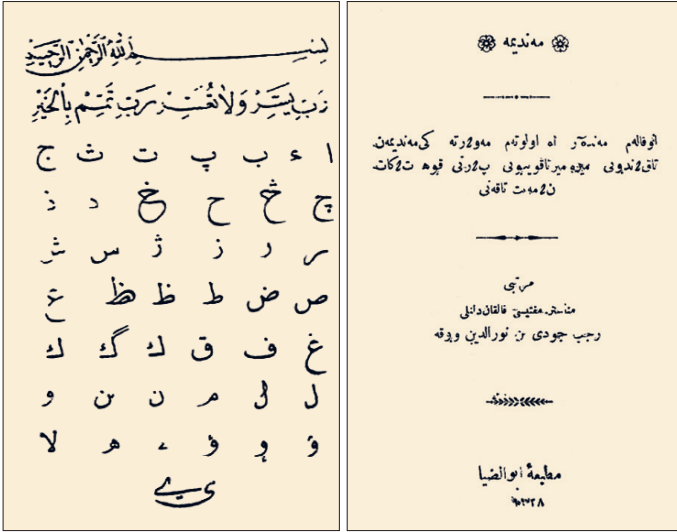
Kalkandelen'e (Makedonya) bağlı Şipko-çiça (Shipkovicë) köyünde doğdu. Asıl adı Receb Cûdî b. Nüreddin Voka'dır. Arnavutlar arasında Rexhep Vokë Tetova olarak tanınır. İlk öğrenimini köyünde tamamladıktan sonra hocası Behcet Efendi'nin teşvikiyle orta ve lise öğrenimine Kalkandelen'deki Saat Camii Medresesi'nde devam etti, ardından tahsilini Prizren'deki medresede sürdürdü (Avzi Mustafa, V/34 [1992], s. 14). Tüccar olan amcası Ali Voka'nın ve Kalkandelenli din âlimi Receb Efendi'nin desteğiyle 1868'de İstanbul'a gidip Fatih dersâhımlarından ders okudu ve icâzet aldı. Daha sonra aynı ilim muhitinde 1895 yılına kadar hocalık yaptı. Bu arada İstanbul Aksaray'da Arnavutlar tarafından kurulan Mahfel kulübüne üye oldu ve buradaki Arnavut halkının sorunlarıyla ilgilendi. 1895'te memleketine döndü ve Kalkandelen'deki medresede dinî ilimler okutmaya başladı, 1903 yılında Manastır vilâyeti müftülüğüne tayin edildi (*Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye Salnâmesi*, s. 801). Arnavut halkının dinî ve kültürel meseleleriyle burada da ilgilendi; ancak ortaya koyduğu görüşler sebebiyle muhaliflerince eleştirildi. Bunun üzerine görevinden istifa edip muhtemelen 1910'da İstanbul'a döndü. İstanbul'da bir süre fetva işleriyle meşgul oldu, kitapçılık yaptı. Ancak yazdığı bazı eserlerde Arnavut milliyetçiliği propagandası yaptığı ileri sürüldüğünden hayatının son günlerini işsiz olarak maddî sıkıntı içinde geçirdi. İstanbul'da vefat etti, kabrinin nerede olduğu bilinmemektedir.

Receb Voka, Osmanlı coğrafyasının çeşitli bölgelerinde karışıklıkların ve özellikle milliyetçi söylemlerin arttığı bir dönemde yaşamıştır. Bu gelişmelerden İttihat ve Terakki'nin yönetimi altında belki de en çok Rumeli'de yaşayan müslümanlar etkilenmiştir. Böyle bir ortamda Receb Vo-

Receb Voka, Osmanlı coğrafyasının çeşitli bölgelerinde karışıklıkların ve özellikle milliyetçi söylemlerin arttığı bir dönemde yaşamıştır. Bu gelişmelerden İttihat ve Terakki'nin yönetimi altında belki de en çok Rumeli'de yaşayan müslümanlar etkilenmiştir. Böyle bir ortamda Receb Vo-

Receb
Voka'nın
büstü

Receb Voka'nın hazırladığı alfabeden bir sayfa ile *Mendime* adlı eserinin ilk sayfası

ka, Arnavutlar'ın kendi ana dillerinde öğrenim görmesi fikrini desteklemiş, Arnavut halkı için alfabe arayışının gündeme gelmesi esnasında Arnavut alfabesinin Latin harfleriyle yazılmasına karşı çıkarak Osmanlı alfabesinin Arnavutça'ya uygulanmasını önermiş ve bu konuda ısrarcı olmuştur. Bu tutumu yüzünden hem resmî makamların dikkatini çekmiş hem de zaman zaman Arnavut milliyetçilerinin tenkitlerine mâruz kalmıştır. Muhtemelen bu sebeple Arnavut alfabesiyle ilgili Manastır Kongresi'ne katılmamış (1908), bunun üzerine Arnavutlar tarafından millî davaya sahip çıkmayan kişi olarak gösterilmeye çalışılmıştır. Debre (1909) ve Bükreş toplantılarına destek vermesi, Arnavutlar'ın Arnavut dilinde eğitim görmesini ve Arnavut halkı için Osmanlıca harflerle alfabe savunması, Arnavutlar'ın kendi kimliklerini koruyarak geniş Osmanlı toplumuna aidiyetlerini korumasını, İslâmî geleceğin kaybolmamasını, böylece Arnavutlar'ın hristiyan toplumlar içerisinde asimilasyona mâruz kalmamasını hedeflediğini ortaya koymaktadır. Onun fikirlerinin memleketinde fazla kabul görmemesi muhtemelen, Manastır müftülüğü görevinden ayrılıp İstanbul'a dönmesinde ve hayatının kalan geri kısmını orada sürdürmesinde etkili olmuştur. İstanbul'a geldikten sonra Mahfel'in ideolojisi doğrultusunda mücadelesini sürdürmüştür. Bu tutumu sebebiyle olsa gerek İstanbul'daki resmî makamlardan ve memleketindeki aydın çevrelerden hiç ilgi görmemiş, hayatının son günlerinde İstanbul sokaklarında çiçek satarak geçimini sağlamaya çalışmıştır.

Eserleri. 1. *A-Beja Shqip* (Arnavutça elifbâ). Manastır Kongresi için hazırlanan

alfabe kırk dört harften oluşmaktadır; eserin ilk sayfalarının bir kısmı Türkçe açıklamalara ayrılmıştır (İstanbul 1327). 2. *Arnavutça Mufassal İlmihal*. Müellifin bizzat hazırladığı alfabe ile kaleme alınmış 100 sayfalık bir eserdir (İstanbul 1328). 3. *Mendime* (düşünceler). On altı sayfalık risâlede Arnavut halkının geleceği ve çağdaş eğitimi konusu ele alınmaktadır. Voka bu eserini de kendi alfabesiyle yazmış (İstanbul 1328), eseri daha sonra orijinali ve Latin harfleriyle birlikte Feti Mehdiu derleyip Kalkandelen Müftülüğü neşriyatı arasında yayımlamıştır (Tetovë 1991). 4. *Gramatika Elementare Shqipe* (Arnavutça gramer kitabı) (İstanbul 1911). Kaynaklarda Receb Voka'nın başka eserleri ve makalelerinin de bulunduğu belirtilmektedir. Vehbi Bexheti, Receb Voka hakkında ayrıntılı bir çalışma yapmıştır (bk. bibl.). Receb Voka'nın doğum yeri olan Şipkoviça köyünde bir büstü dikilmiş ve anısına bir ilkokul yaptırılmıştır. Aynı bölgede Brodec köyündeki ilkokul da onun adını taşımaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Rexhep Vokë, *Mendime-Myfti i Manastirit* (ed. Feti Mehdiu), Tetovë 1991, s. 3-5, 17-19; *Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye Salnâmesi* (1321 h./1903-1904 m.), s. 801; J. Rexhepagiq, *Zhvillimi i Arsimit dhe i Sistemit Shkollor të Kombësisë Shqiptare ne Territorin e Jugosllavisë së Sotme Deri më 1918*, Prishtinë 1970, s. 112; Mahmud Hysa, *Alamiada Shqiptare*, Shkup 1997, s. 28-37; Vehbi Bexheti, *Rexhep Voka dhe vepra e tij 1847-1917*, Tetovë 2001, tür.yer.; Hasan Hasani, *Leksikoni i Shkrimtarëve Shqiptarë 1501-2001*, Prishtinë 2003, s. 460; İsmail Arslani, *Distinktivi Tetovar*, Tetovë 2008, s. 73-76; Hasan Kaleşi, "Prilog Poznavanju Arbanaske Književnosti iz Vremena Preporoda", *Godišnjak*, 1/1, Sarajevo 1957, s. 352-388; İslam İslami, "Jeta, Puna dhe Veprimtaria Pedagogjike e Rexhep Vokës", *Ditu-*

ria, sy. 2-3, Prishtinë 1971-72, s. 103-116; Avzi Mustafa, "Ta Njohim për së Afërmi Rexhep Vokën", *Hëna e Re*, V/34, Shkup 1992, s. 14; "Kongresi i Dibrës (1909)", *Fjalor Enciklopedik Shqiptar*, Tiranë 1985, s. 509-510; "Kongresi i Manastirit (1908)", a.e., s. 512.

FETİ MEHDİU – MUHAMMET ARUÇI

VOLGA BULGAR HANLIĞI

(bk. İDİL BULGAR HANLIĞI).

VOLKAN

Derviş Vahdeti'nin 1908-1909 yıllarında çıkardığı dinî, siyasî günlük gazete.

28 Teşrînisânî 1324 – 7 Nisan 1325 (11 Aralık 1908 – 20 Nisan 1909) tarihleri arasında İstanbul'da toplam 110 sayı neşredilmiş, ancak 13. sayı görülememiştir. Gazetenin sahibi, başyazarı ve sorumlu müdürü Derviş Vahdeti'dir. Yarım gazete boyunda dört sayfa çıkan *Volkan*'ın 10 ve 13. nüshalarının basılmadığı ardından gelen sayılarda bildirilmiştir. Ancak 10. sayı bugün elde bulunduğu göre muhtemelen bu sayı zamanı geçince az sayıda basılmış fakat dağıtılamamıştır. Gazete ayrıca çeşitli engeller yüzünden 24 ve 28-31 Aralık 1908 ile 1-9, 13, 18-22 ve 24 Ocak 1909 tarihlerinde çıkmamıştır. Bu kesintileri Vahdeti parasızlıkla açıklar. 1-23. ve 25-29. sayılarda başlık üstünde, "İnsaniyete hâdim dinî siyasî yevmî gazetedir"; 30-110. sayılarda yine başlık üstünde, "Her gün sabahları neşrolunur insaniyete hâdim dinî siyasî Osmanlı gazetesidir"; 48-110. sayılarda ise başlık altında, "İttihâd-ı Muhammedî Cemiyeti'nin mürevvic-i efkârıdır" cümleleri bulunmaktadır. İlk yirmi üç sayı başlığın altında ayrıca Fransızca *Journal Volkan* adı yer almıştır.

Gazete satışının önceleri 500-2000, daha sonra 3-4000, fevkalâde günlerde ise 15-20.000 kadar olduğu tahmin edilmektedir. Gazeteye İstanbul dışından da abone kaydedilmiş, ayrıca dağıtım için birkaç şehre (Üsküp, Manastır, Kavala, İzmir) gönderilmiştir. Dağıtım ve satışı İttihat ve Terakkî Cemiyeti taraftarlarınca engellenmeye çalışılmış, gazeteye mektup gönderen birkaç er ceza almış, 31 Mart'tan sonraki günlerde ise gazetenin yazarları ve mektup yollayan okuyucular tutuklanmıştır. Bu sebeple elde bulunan gazeteler yok edildiği için nüshalarına ve koleksiyonuna çok az rastlanmaktadır. Ertuğ-